

KOSOVELOV KONS. 5 – ŠE VEDNO IZZIV UČENCU IN UČITELJU*

Pred nami je ponovno Kosovelovo besedilo – »drobna konstrukcija – ena izmed središčnih in velikih Kosovelovih izpovedi« (Fatur), »resno pesniško dejanje z močnimi idejnimi podarkmi« (Ocvirk), »znamenit, morda celo najznamenitejši Kosovelov Kons« (Vrečko), ki »ni samo eksperiment ali celo stranska faza v razvoju Kosovelove poezije« (Hladnik) – in naloga: *šolska interpretacija*, ki bi jo radi opravili čim bolj kosovelovsko, v skladu s svetom, v katerem je besedilo nastalo, z obliko, v katero je bilo dopesnjeno, in z nami, ki ga bomo razbirali. (Zanimivo je, da ga za Antologijo slov. poezije v 100. Novi reviji ni od 14 sodobnikov izbral nihče!) Kosovelov Kons. 5 je po novem UN uvrščen v 4. razred SŠ, v tematski sklop Avantgarda in eksperiment (gl. Berilo, 151) in tako zaključuje v tretjem razredu začeto in v četrtem nadaljevano temo o S. Kosovelu. Pred vami je poročilo o poizkusih in poti, ki jo zadnja leta ubiram z učenci skozi posamezne etape te teme, natančnejše seveda o naslovni enoti; tudi v spodbudo za iskanje še izvirnejših rešitev!

Cilji. Določim(o) jih najprej, v njih vse, česar bi se radi »naučili« z monografsko predstavitevijo kraškega poeta: ob izbranih besedilih hkrati poglobljamo védenje o osrednjih slog. formacijah (ekspresionizmu, konstruktivizmu) in o Kosovelovi drugačnosti, izvirnosti (pri čemer mora biti »književna historika« .. omejena na bistvene zgodovinske strukture in primerjave med njimi« – Kos, Pdel); izluščimo Kosovelov estetski nazor; spoznamo bivanjsko izkušnjo človeka-ustvarjalca, tisto v njej, kar lahko obogati naš čas in hojo skozenj – do sebe; v 4. razredu utemeljimo še pomen primarnih virov (besedilna akribija) in vadimo metodologijo primerjalnega raziskovalnega dela; pesnika umestimo v sodobne umet. tokove (isti sklop v Berilu), predvsem pa želimo svežo interpretacijo z drugačnim končnim zapisom (ki naj iz vseh drobcev zraste v novi kons); učenci naj bodo domiselni soustvarjalci in čim manj pasivni poslušalci!

Pogoji. Več jih je: ustrezní program/smer (npr. naravoslovje), dobra motivacija, dovolj ustrezne literature (dane pravočasno), sistematično navajanje na sodelovanje-branje, na oblikovanje dnevnikov (branja; po Rosandiću), na pisne interpretacije esejističnega tipa (od krajših do daljših in tipkanih), dovolj časa (več ur si mirne vesti »ukradem«, saj je Kosovel učencem zelo blizu in ga zato lažje/učinkoviteje celovito spoznavamo, doživljamo, kot Prešerna, Cankarja...) in seveda precizno načrtovanje vseh učnih korakov, nalog, gradiva (prosojnic, posnetkov ipd.) ter smiselno vkomponiranje teme v predvidene sklope.

Nekaj didaktičnih izhodišč, ki usmerjajo uspešno delo: drži trditev, da je temeljna vloga umetnosti prebuditi pogovor med umetnikom in bralcem, ki umetnino soustvarja, da je za prvega izpoved, za drugega doživetje in spoznanje, za oba kvaliteta življenja (po A. Gerlovič), da torej pomeni pisati o literaturi pisati (tudi) o sebi (→ kreativno pisanje); drži spoznanje, da je besedilo odprto za vedno nove interpretacije, kar od učitelja zahteva nenehno odprtost za vse, kar bi učenci »sami odkrili in predlagali«, da je »pouk interpretacije soočanje toliko različnih doživetij obravnavanega besedila, kolikor je v razredu učencev«, da jih mora učitelj znati vgraditi »v končno podobo besedne umetnine«, sicer »interpretacija za učence ne bo prepričljiva« (Grosman 1989, 64–70); in drži sklep, da ni »mogoče razpravljati o knjiž. delu v šoli, ne da bi ga brali in ne da bi pri interpretaciji enakovredno sodelovali z učenci, z interesi, znanjem, izkušnjami, čustvi, mislimi in domišljijo« (Krakar 1991,

* Referat na II. Slovenističnih dnevih v Sežani.

11). Vse pópólnoma drži: zelo važno je spodbujanje interpretativnega sodelovanja (večine) učencev, saj jim pogovor z besedilom (in drugimi) posredno oblikuje podobo o svetu v sebi in ob sebi in sistem vrednot! Žal so ovira preskopo odmerjen čas, preveč učencev pa tudi usihanje sporočilnosti vsakdanjega ubesedovanja, če ne sploh tovrstne volje (←→ utrujenost, inertnost, gluhosti vseh vrst, entropija..)!

Potek posameznih učnih enot: (v seznamu domačega branja, danem ob koncu 2. razreda, so tudi Kosovelove Pesmi in konstrukcije; učenci naj bi pazljiveje prebrali Tragedijo.. ter si ob branju – kot so vajeni – zarisovali interpr. skice (tudi s citati), zanje lahko pobrskaajo po ZD, Dnevnikih, pismih; in – izpostavijo vse, kar bi lahko uporabili za končni zapis); predhodna ura: a) ob njenem koncu izvedem *pisni miniatarki* KRAS–KOSOVEL (učenci »vržejo« na list vse, kar jim tisti hip »prebudita« besedi: verze, metafore, besede, asociacije → sintetični zapis); b) *domača naloga*: učenci dobijo (na listu) tri pesmi: Murnov Sneg, Gradnikovo Zimo in Kosovelovo Drevo v snegu → doma zgoščeno in primerjalno določijo njihov tematski tloris, sorodnosti-razlike ter nekaj tipičnih, razvidnih slogovnih elementov → umestitev Kosovela;

1. ura: *motivacija* s sintezo miniatark; diskusijski *pretres dom. nalog*; krajši *biografski zaris* z ilustriranimi pesmimi, verzi, metaforami, mislimi (Vozil sem se!); ugotovimo Kosovelove osrednje teme (vplive); 2. ura (v knjižnici): v uvodni, ponovitveni del vtremo Kosovelove misli o lepoti (*estet. nazor*); interpretacija *Balade* o brinjevki (prim. obj. v LZ 1927 z ZD in rokopis v Obrazih, 16) gre v smer teze o smrti lepe duše/lepote (Zadavec;! F. Černigoj, Amanita, 1989); *zastranitev*: Trstenjakova ugotovitev, da gre v Srečkovem podpisu kar za »šifre imena in priimka« (1986, 172) → vsi konsi so ena sama šifra; (*vzg.*) *misel* o nedopustnosti spreminjanja avtorjeve volje oprem na Gspanove besede v Prostoru in času – revijo imam pri roki; analitični skici *Slutnje* (Polj v Kondorju) in *Ekstaze smrti* (po Berilu);

3. ura: pot vodi v življenje, k »poemi« *Tragedija na oceanu*: branje celotne, interpretacija posameznih pesmi in verzov (gl. komentar Legiše, Kondor in študijo Zadavca, Lirika, epika, dramatika); spodbudim branje drugačnih pesmi: *Integralov* (pr. Pesem št. X, Berilo!); *Integrale* predlagam v dom. branje in opozorim, naj iz njih izpišejo vse, kar bi »pojasnjevalo« Kons. 5;

4. *razred*: Tokrat se s Srečkom srečamo v sklopu o Liriki, ob Nokturnu; tedaj dam učencem kopijo rokopisa Kons. 5, ki naj jo pazljivo primerjajo z objavo v Berilu in ZD ter jo pisno interpretirajo, pri čemer morajo odgovoriti na vprašanja v Berilu. *Predhodna ura*: ob koncu izvedem pisno miniatarko DUŠA, učenci pa oddajo interpretacijo Kons. 5 (analiza →); 1. ura: *motivacija* z izpisom miniatark (Kosovel o duši?);

KONS. 5 – *opazovanje*, primerjava rkp. z objavami, pomen avtentičnega besedila: Prepisi za objave se po vrsti ločijo od izvirnika: že kar fotokopija na naslovnici *Integralov* (1967) in na str. 131 se ločita v 4 podrobnostih (in še rokopis je za slab centimeter premaknjen navzdol!), prepis na str. 130 pa se loči že v 9 podrobnostih (isti posnetek je tudi v Književnosti 1989, 367); objava v *Pesmih* je v 8 podrobnostih drugačna od izvirnika; čeprav je Gspan opozoril, da je »poseganje v integriteto besedila absolutno nedopustno« (PiČ 1973, 694), objava v ZD še vedno spreminja 7 podrobnosti (urednik opozarja, da je »tiskarski posnetek rokopisa mestoma okvarjen« – ZD II, 577); v *Slov. berilu* (1975) je drugačnih kar 11 podrobnosti (za AB je dodan enačaj, v naslovu pripisano konstrukcija), v *Faturjevem* članku se natis loči v 6, v *Zadavčevih* Elementih v 5, v *Hladnikovem* članku v 1 in v *Berilu* (1990) zopet v 8 podrobnostih – tako je tokrat *Kons. 5 prvič objavljen pravilno!* Drob-njakarsko pikolovstvo? Ne: le natančnost in spoštovanje pesnikove umetniške volje!

Kons. 5

Svoj je rlatu
i rlatu je svoj.

obojc = 0

0 = ∞

∞ = 0

A B ⊂

1, 2 3

Kdor imma duse
ne goticbue rlatu

Kdor imma duse
ne goticbue svojc.

7, A,
1

Rokopis:
NUK, Pesmi III,
št. 180

Branje – novi izziv. Nekaj rešitev nudijo interpretacije: tako bi znak za AB lahko prebrali kot »manj-še, manj-vredno, ponotrjanja, se pooseblja, širi, raste, se odpira, je ogrožen, razkolje...«, zadnjo besedo s končnim naglasom – zaradi rime IA, vejico med njima kot »in, ob, pred...«; glede ločil: Kosovel jih ni vseh zapisal, pa ne zato, ker jih ne bi znal, bolj zato, ker jih je hote pozabil, da bi bilo klasično še modernejše, razbito! Ponovno: kar je zapisal, je zapisal; kaže tudi elemente vizualnosti in konkretnosti zaradi česar »lektoriranje« temu prečudnemu in prečudovitemu konsu samo škodi!

Interpretacija učencev: v skladu z didaktičnimi izhodišči sedaj prisluhnemo izboru (predhodno oddanih) pisnih interpretacij učencev: sami lahko opravijo tudi izbor, izpis in posredovanje tipičnega in najboljšega ter prikaz onega, kar tudi v obliki sledi izvirniku; posredujejo tudi odgovore na vprašanja, zastavljena v Berilu (o pomenu matematičnih simbolov, o vsebini(?) pesmi, o zgradbi-konstrukciji, o tem, v čemer se kons loči od tradicionalne pesmi, in o eksperimentalnosti). Pred branjem opozorilo: da pazijo na vse, kar bi lahko vstavili v končni zapis (tega že oblikuje nekaj učencev). Predstavljam nekaj boljših primerov interpretacij, odlomkov in celotnih, tiste, ki so izvirniku bližje, in one, ki gredo v smer abstrakcije in »konstruktivnosti«:

»NOVA POEZIJA ZAHTEVA, DA SODELUJETE: JEMLJE VAS VASE.«
(P. Garnier)

– Naučimo se abecede in matematike, pri tem pozabljamo na dušo (Mojca).

– Kdor nima duše, ne potrebuje zlata, kajti njegov svet je zelo majhen, kdor pa jo ima, ga prav tako ne potrebuje, kajti že njegova duša je zlata. I, A – posmeh »oslovskemu svetu« (Tjaša).

– Brezdušni človek je zapolnjen z gnojem. Njegovo bistvo je smrad. Toda: gnoj je tudi koristna stvar! Pognojena zemlja dobro rodi! Duša = zlato (mogoče tudi več); ne potrebuje denarja → številčk. Napolnjena je z bistvom človeka, dobrim in slabim. Kapitalizem in denar preplavljata svet. Vsiljujeta drugačno zlato in drugačen denar. Na listu ostanejo madeži-črke. Ja, več mi pomenijo od gluhih številčk, ki se neprestano dvigajo in želijo postati višje, zagospodovati svetu. In morda jim to tudi uspeva (Matejka).

– Ljudje smo vse in hkrati nič, nenehno potujemo v neskončnost (Martina).

– V materialnem svetu je vse primerljivo, hkrati pa tudi ničevo. Za človeka je pomembna njegova ustvarjalnost, duša, njegov jaz. Vse ostalo, gnoj in zlato (med njima ni enačaja), je nič. Nič je dominantna osnova (Ivan).

– V meni gori plamen. Zadušijo ga v nič. Ki je brezčasen, ki mu ni konca, ki iz nič vedno prehaja v nič. V njem se vračaš v čas, ki si ga nekoč sanjal. V nič, v katerem je svet vulgarnega materializma veliko jedro vsake človeške misli. Nočem dobrote, ne poznam je, ne potrebujem sovraštva, ne poznam ga. Ne potrebujem gnoja in zlata, najdem ju v svojem vesolju (Martina).

5. jaz

Jaz sem zlato
ni zlato sem jaz

0 = 0

0 = ∞

∞ = 0

Kdor nima duše
ne potrebuje sebe

Kdor ima dušo
ne potrebuje zlata.

P. S.

jaz

(Lara)

– Realen prostor je zmožen definirati le koristno; gre za vprašanja preživetja, ki ga kmetu nudi gnoj, kapitalistu pa zlato; toda če je kmet še povezan z naravo, se ji je kapitalist že

odtujil, izneveril z vzpostavljanjem nenaravnih odnosov (enačenja); K. misel leti iz tega prostora, svoj irealni prostor čisti vplivov realnega.. konec: stik ustvarjalnega neba-poezije in zemlje (Janez).

– Zaprt, neskončno odprt, začarani konstrukt zlata se izničuje pod pritiskom drobne pesti, polne gnoja, ki se odpira v neskončnost. V neskončnost ali nič, izničenje ali zveličenje? Podiranje vrednot, norm, dogem. Neskončnost možnosti. Svoboda! (Boštjan).

– Gnoj je zlato – »Gnetel sem blato in naredil zlato« (Baudelaire)

$0 = \infty$ – »V življenju obstajajo trenutki, ko se čas in prostranost poglobita in občutek bičvanja neznansko povečata« (Baudelaire)

$AB <$ – »Večno bom ujet med bitiji in števili!« (Baudelaire)

Kaj bom počel z življenjem, živetim brez duše? (Uroš)

– 5: znak, število, gnoj, zlato? Če imaš gnoj, ti prinese zlato (vprašaj direktorja KK Vipava ali kmeta!) . . . zlato je oblast in hkrati gnoj (← smrdi) . . . matematično $0 \neq \infty \wedge \infty \neq 0$ ker $0 = 0$ in $\infty = \infty$; $AB < 123$: ne razumem, to mora biti kod: AB provocira družbo (serijo), on (AB) umetnik... ali je nič? Iz nič se ne da narediti gnoja – nastanek sveta – nemogoče! On je konstrukcija nas, IA – rezultat? (Robert)

– MI OTROCI VESOLJA. TAKO MAJHNI V TEJ VESOLJNI NESKONČNOSTI. IN TAKO MAJHNI PRED ŽIVLJENJEM. PUSTIMO NAŠIM DUŠAM SVOBODO, PUSTIMO PTICAM, DA JIH PONESO MED ZVEZDE (Petra).

– Kosovelu se je svet obrnil na glavo.. ali pa se je sam postavil na glavo in zagledal svet pod drugačnim zornim kotom.. in videl je, kako smešni so ljudje, in videl je, kako slepi so ljudje.. Miže se potikajo okrog in grebejo kupe gnoja. Kot da bi bilo zlato. Ne vidiyo, zato zamenjujejo pojme, ne razpoznavajo vrednot, ne ločijo duše od zlata, zlata od gnoja, nič od neskončnosti.. Ah, za njih je važno, da si te pojme znanstveno dokazujejo.. Srečko – on ima dušo in ne potrebuje gnoja. Ostal bo na glavi in se norčeval iz sveta (Katja).

– Konstrukcija neskončnosti in ničnosti. Konstrukcija enakosti in veličine. Konstrukcija smradu in blišča. Vsa brezpomembnost v številu pet in neskončnost v zaporedni oznaki. Obup in vdanost v podčrtani besedi; in blazen boj je pozabil ločila v neenačajih. Če imaš zlato, si tu vse, z gnojem – nič. In sploh ni pomembno, kaj je tu. Vse je v neskončnosti. V pozabljivih spominih in izjalovljenih idejah. Oboje=0 JA. Raztrgane fotografije in z gnevom zalit obraz in slike bežijo (Vida).

2. ura: Sedaj učenec povzame teze osrednje literature o Konsu 5 (kot vedno jih predhodno razmnoži za sošolce!): a) ZD II (genezo pesmi od Jamnikove brošurice Gnoj je zlato do Kosovelovega zapisa v Dnevnik: »Zlata mrzlica. Ljudje imajo zlato mrzlico. Kapitalizem. Gnoj je zlato. Zlato je gnoj, ker ga zato uporabljajo. Kultura \equiv dekla, dekla kapitala.« – D VIII, 52); b) Vrečkov članek (sam dodam še misel iz Faturjeve interpretacije: »Kosovel je pesnik Krasa in smrti, je pa še veliko več / . . . / zdi se, da je njegova notranja, ustvarjalna biografija nenehno padanje in vstajanje, ki pa se vendarle nenehno vzpenja od 0 proti ∞ «; |in dve|iz Zadravčeve: |»V imenu|človeka, ki|ima 'zlato srce', napada pesnik 'zlate dolarje', ki zastrupljajo človeka, napada kapitalistično produkcijo /.../ Z nobeno barvo ni izpovedal toliko pozitivnega in negativnega hkrati kot z zlato v satiričnem hiazmu (pojem!): Gnoj je zlato.« (232)-kons Zadravec slogovno »razložil« na str. 328, o zlati barvi pa se podrobneje razpiše na str. 231 v Elementih . . .). Učenec lahko povzame glavne Vrečkove teze kar po Hladniku (gl. niže), lahko pa kar po originalu (SSJKL XXII): navede Koso-

velove besede iz pisma D. Šandi o »borbeni lepoti«, vplive zenitizma (beseda v prostoru, novi etični človek), Vrečkov komentar Kosovelovega Članka ABC in številke v njem, ki da pomenijo »način pisanja, ki ga je konstruktivistični rokopis često uporabljal, saj mu je pomenil stenografska prizadevanja po skrajševanju že tako kratkih tekstov. Arabske številke povzemajo vse prejšnje prvine«, misel, ki kar sili k iskanju novih ekvivalentov, k dešifriranju, česar se je Vrečko lotil s koncem pesmi (I, A), ki »nadgradi vse tri logike, kapitalsko, matematično in pesniško«; c) *Hladnikov članek* (lahko samo tega!), v katerem se prvič natančneje domišlja ekvivalente znakom: A-gnoj, B-zlato, 1-človek, 2-njegova duša, 3-nov, drugačen odnos do sveta; alternativa, zapiše Hladnik, je svet brez potreb, je nepolaščevalni odnos do sveta, je soobstajanje I-zlata in A-gnoja, med členi ni odnosov imetja, potreb, koristnosti (JiS 1986/87); (zanimive so tudi izpeljave I. *Sakside*, ki je o konsu pisal med zadnjimi: povedati je manj od prešteti, nič je vse zato, ker je vse nič, umet. vrednote s števili niso merljive, zlati čoln ni iz zlata, umetnik se upira štetju, hoče človeka z zlatim srcem itd.) Dovolj spodbud in idej za svojo pot in iskanja – ter za najvažnejše: končni zapis!

Končna sinteza: med diskusijo dooblikujemo (kompleksni) *zapis* iz vsega, kar smo si o Kosovelu in njegovem Konsu pribeležili, tako, da njegovim vrsticam dopisujemo, sopostavljamo, dolepimo navedke, asociativne drobce, razlagalne okruške → nastaja interpretativna sestavljenka, nekakšen novi kons (razumevanja, razbiranja), povsem kosovelovski, tudi v izrazu in obliki identičen Srečkovemu življenjskemu in umetniškemu obrazu, kakršnega smo si dorisali v svojo dušo. Sprejeli smo izziv: razložiti Kosovela predvsem z njim samim, izluščiti konstante njegovega poetičnega sveta, globlje zavrtati v skrite pomenne znakov, v svo njihovo pahljačasto ekvi-inpolivalentnost, izoblikovati skico, ki naj ji čas doreka in domišlja končno podobo. Presenečeni smo ugotavljali, da je Kosovel marsikaj sam »razložil« in pojasnil, le na drugih mestih in z drugo besedo. Nastali zapis, sintezo, celovite interpretacije (ki ga predstavljam v parafrazirani, poenostavljeni obliki) kdo od učencev (na računalniku) estetsko dooblikuje (A3 format!) in tudi razmnoži za sošolce (primer je bil prikazan); 'kopije' potem v vsakem dozorevajo, kar dokazujejo šolske naloge ali ekskurzija v pesnikove kraje, saj se ob Kons. 5 (tistem na steni knjižnice) sliši znane kritične pripombe, pa tudi vrsto svežih idej. Preberimo sedaj pazljivo, kar (nam) je nastalo:

...

»Razbijte stari svet!« (Kons) – »nov svet ustvarjam« (Aja Baja) →
 »PESEM – KOMPLEKS« (:»sezidaš sliko« – Černigoju, jan. 24)

...

KONS. 5 – ?: oceno? vrednost? zaporedje (konsa 1 ni!)? sebe (peti otrok:

Kvintilijan)? osebno izpoved? sintezo?

:rima: pet-svet? ↳ :»0 biti 5 minut sam« (Blizu polnoči)

– = formula novega človeka/sveta/etosa (»Človek kot posebljeni etos«
 (Kriza) → do njega: Z novo umetnostjo! (Kons: Z)

...

!začetek=paradoksen: »kons 5...gnoj« (»Bodi paradoksen!« – Obidovi, jul. 25)

GNOJ JE ZLATO
 IN ZLATO JE GNOJ,

– citat-izhodišče: *jedko, posmehljivo izenačenje nasprotij: -lepega-zlata*

= hiazem-odzrcaljenje; → (»Človek z zlatim srcem« umira – Na piramidi)
 : Ti. Jaz. – grdega – gnoja
 Jaz. Ti. → (»Ostani mrzlo srce!« – Kons ABC)
 (Človek pred zrcalom)/ – tudi relativizacija (»Relativnost dela
 :Civilizacija je brez srca. svet lep« – Obidovi, jul. 25)
 Srce je brez civilizacije.

(Kons)

– »... tako rabim v pesmi banalen izraz, ker mi tvori kontrast z nečim, kar je v pesmi posebnega, vzvišenega, zlatega. Ta kontrast vzbujata med slikama gibanje, življenje...« (D X, ZD III/1, 705)

→ pot: v zlato (st): »In naše sanje so suho zlato« (Z delom gradimo): funkcija umetnosti = spreminjane sveta, je zlatenje sveta = antirelativizacija = ustvarjalnost: »Pred mojim oknom ZLATO SADJE«

(Sedim in pišem) – POZOR: Naslovi!

| OBOJE = 0 -iz-nič-enje, u-nič-enje vsega materialnega, buržujškega, uporabniškega,
 0 = ∞ »koristnega«, zlate mrzlice (»če imaš zlato, si vse« – Vida): »PROSTOR
 ∞ = 0 0 ∞ 0« (Srce v alkoholu) – ni izhoda: »prostornina v glasu«-?

– »O, nič« (Delirij) ^ »In vse je nič!« (Sonet smrti) → vse uničiti →
 »upepeljeno velemesto« (S.K.)

– »Vse je negativno. Šele negacija ustvarja pozitivnost, aktivnost« – (D VIII, ZD III/1, 677): »Človek mora preko mostu nihilizma« (Obidovi, jul. 25):

mora → »skozi ničišče – formula iskanja/poti:
 v rdeči kaos...« – »Iz kaosa v kozmos« (Odprto)
 (Jesenski vihar) 0 — ∞

»POVSOD JE KOZMOS: V VSAKI DUŠI« papirnata življenjska
 (Smrt) | kultura |
 destrukcija konstrukcija

– »vse = v ∞« (Vida)

– »neskončnost možnosti« (Boštjan)

→ pot: »Skozi ničišče... duh, srce, duša – troje ravnin v prostoru in troje dimenzij. Skozi ničišče negativizma bo potrebno iti, da pridemo res na pravo konstruktivno pot.« (D IX, ZD III/1, 700)

→ »IZ SEBE V NESKONČNOST« (Zenit) – naprej: prvi, drugi, tretji korak...

| A B < – človek! (besedujoči/snujoči/poetični) – pred potjo →
 – »Skozi zlate črke sije v naše duše dan« (kdor ni živel)
 POZOR: barve (troje barv... + zlata!)
 – AB = daljica (končno z neskončnim številom točk), tudi krožnica (kjer je A = B v isti točki) = končni človek z neskončno (ustvarjalno) voljo/energijo (A-

ktivnostjo za B-odočnost), z dobroto, z dušo: toda ta je kot brinjevka ogrožena.

- AB: ubesedovanje sveta = umetnost/ik pod pritiski (A-narhije na B-alkanu): »Jaz sem sila, ki jo je razklala ostrina« (Ostri ritmi): ne-moč umetnosti/ika?!
- »Vedno je bila umetnost protiutež mehanični utilitaristično egoistični družbi!« (D VII, ZD III/1, 706)
- ima ubesedovanje sveta smisel, moč? — »Sezi z belo roko skozi noč!«

(Tragedija na oceanu)

1, 2 3 eden, več — sam je človek v svetu števil, preštevanj, merjenj, serij in veriženj: »Jaz nisem z vami, / sam s seboj hočem biti!« (Razočaranja), »Hiše so ograjene. Vsak človek zase. Družina. Sam zase. Kras. Kons. 5...« (D X, 35) — »Hočem proč od ljudi, da se jim približam. Sam, kakor sem.« (Finale)

- : »Zvezde so cinične : zgoščevanje — »Koncentracija je bistvo Ena, dva, tri, štiri, pet ustvarjanja« (D VII, ZD III/1, 659) = moderna vsak preklet, vsa sinteza: »Ekspresionizem kombinatormi vsi, rike« (ZD III, 301)
- eden, dva, tri...« (Kons)

- ekvivalenti: 1. človek 2. duša 3. nov svet (Hladnik)

— »Pesem mora biti kakor voda.. To je tisti duh pesmi, duša in vsebina.. Ta duh mora oživljati pesem. V njej mora biti obraz človeka XX. st.: duše, telesa, razuma. Duše, ki oživlja, telesa, ki ji daje snov, razuma, ki ji da obliko.. Iščite duše!« (D X, ZD III/1, 706) —

- novi ekvivalenti: duša — duh — telo pesmi → NOVI ČLOVEK

- asociacija: »Voda 1, 2, 3, Mir Zenitistični štrudelj ABC. 1, 2, 3.. Vlak št. 123 v bodočnost.. združiti cel svet v formuli novega človeka (D VIII)

→ pot: »Vozil sem se z zlatim čolnom/po rdečih vodah večera.. jaz zlati mornar..« (Vozil sem se) → K ČLOVEKU (Kons: »truden.. strmi žalostno v zlati večer!«)

KDOR NIMA DUŠE
NE POTREBUJE ZLATA
KDOR IMA DUŠO
NE POTREBUJE GNOJA.

- novi človek ničesar ne rabi (biti/imeti): le drugačno besedo, le besedo → »evakuacija duš«
- zato mora/mo iz sveta porabništva, izenačevanj, od-tujevanj, »vrednotenj«, preštevanj, manipulacij (z nerazumljivimi simboli!), iz brez-duš-nosti, moramo: iztisniti gnoj →

- (zlata)duša = (bo) dovolj za rast = (bo) zlati gnoj: za mene, tebe in vse, bo resnična pozlata železnega veka; z njo bo prišla zlato — st ⇒ ZLATI ČOLN, nova umetnost, novi človek

— : trenutek trpkega dvoma: »zlati čoln — v močvirje?« (Sferično zrcalo) — bozrno obrodilo?

I, A

- sprva rahel posmeh, hkrati: DA, MORA \wedge BO!
- NE – le za dvom, obup, brezup; Da – za upor, človečenje!
- resnica = v Človeku je oboje (hkrati), soobstajajo pekel in nebo, višine in nižine, I in A, ožine in širine, zlato in gnoj, »zemlja \leftarrow sonce« (Konstelacije duha) \rightarrow ne le zazrtost vase, ampak tudi v sočloveka (kamor kaže umetnost): v njem je vse vesolje, je celovitost, je I + A \rightarrow

— celoviti človek rabi / ustvarja celoviti svet: takšnemu svetu, v katerem se bo zmoglo ustvarjalno družiti / izrabiti zlato in gnoj, sveto in posvetno, svetu, ki ne bo zgolj pollaščevalski, odtujevalen, svetu, v katerem bo človek človeku človek tudi po (resnično zlati) besedi, svetu, v katerem ne bo gluhe komunikacije, svetu, v katerem bo zakraljevala »zlatost nosečnosti« (Smole), svetu tvornega bratstva, neizmerne in nesebične ljubezni, svetu zlate poezije, razuma, srca, duše, kreativnosti in konstruktivnosti, v katerem se bo znalo / zmoglo razumeti in tvorno preseči vse negativizme, ničišča, de-in obstrukcije, svetu, ki bo pognojeval rasti zlatega sadja –
takemu svetu pritrjuje Kosovel, v takem svetu bo »sonce-človek« (Sodobna mrtvila); mu daje oceno odlično?

– Za konec še oblikovno-slogovna analiza in povezovanje z drugimi enotami istega sklopa: Oblika Kons. 5 razkriva izrazito vertikalo = pokončnost novega človeka! Opazni so ostanki kitičnosti in nekega reda v številu zlogov (tistih verzov, ki se dajo »prešteti«): prevladujejo petzložni! Odkrivamo elemente različnih slogov (sinkretizem): *ekspresionizma* (nasprotja, željo po duši-Bahr, po svetu iz duše-Edschmid, podrte norme-Kandinsky, podrti stavek-Zadavec); *konstruktivizma* (oblika je kompleks raznorodnih sestavin, zajetih od vsepovsod, zaradi česar najbolje odraža človekovo zapleteno duševnost-Nagy; prostorsko geometrijo-El Łissitzky); *zenitizma* (Kosovel ga je poznal od 1922, zapisal si je: »kons v umetnosti: zenit«, poznal je ideje o etičnem človeku, Micićevo sintagmo »iz sebe v neskončnost«, Gollovo: »današnja oblika je vertikala« – najgloblje doživetje stisniti v telegrame« – ali asketsko obliko; prim. Vrečko); *nadrealističnega* »svobodnega povezovanja asociacij« – Breton; gl. Berilo, 148; *futurizma* (razkrajjanje običajnega pomena besed, morda Hlebnikove »bodočnike« ali trditev, da so »nekatere črke že po svoji zunanji obliki take kot pojmi, stvari in živa bitja, katerih imena se začenjajo s takimi črkami« – cit. po Poniž 1978, 212; zanemarjanje pravopisa, ločil, likovno urejanje pesmi); gl. Marinettijev manifest in Podbevškovo pesem v Berilu, 143, 150; *dadaizma* (zvočno pesem in hotenje, da bi zvoku vsak izumil pomen-Ball, tezo, da besede učinkujejo kot podoba, pomen in zvok-Arp); gl. manifest v Berilu, 145; *letrizma* (že pred I. Isoujem Kosovel osamosvaja črke!); *konkretne poezije* (reflektiranje jezika, semantično, vizualno, akustično reduciranje znakov, uvajanje vizualne sintakse, atomizacija besed, ritem: moč odnosov, sočasno dogajanje besedne in nebesedne komunikacije; in še: »Osvobodite besede. Spoštujte besede. Ne dovolite, da jih usužnjijo stavki. Pustite jih, da zavzamejo svoj prostor.. Slehera beseda je abstraktna slika. Prostornina v glasu..« – po Poniž) – kako je vse že pri S.K.! –; od tu vodi didaktična pot h Gomringerjevi Konstelaciji, Berilo, 152; tako se Kons. 5 preljuje v naš čas; kot nekakšen antipod sodobnim estetikam; tudi zato ni vseeno, kakšno varianto zapisa imamo pred seboj!

Navedenke:

Kosovel, Srečko 1925: Kons. 5, rkp. (objave še v Integralih, 1967; v Pesmih, 1969, ur. A. Ocvirk; v ZD II, 1974, ur. A. Ocvirk).

- Kosovel Srečko 1977: Zbrano delo III/1, ur. A. Ocvirk.
 Kosovel, Srečko 1977: Pesmi in konstrukcije, ur. A. Gspan, Kondor.
 Bohanec-Kos-Paternu-Zadravec 1975: Slovensko berilo III, Ljubljana.
 Kolšek-Kos-Lah-Logar-Šimenc 1990: Berilo IV (III, 1989), Maribor.
 Kos, Janko 1989: Književnost, Maribor.
 Berger, Aleš 1982: Srečko Kosovel, MK Ljubljana, Obrazi.
 Trstenjak, Anton 1986: Človek in njegova pisava, CZNG Ljubljana.
 Gspan, Alfonz 1973: Neznani Srečko Kosovel, Prostor in čas, št. 12.
 Fatur, Silvo 1978: Zapiski o Kosovelu, Primor. srečanja XII, 25.
 Zadravec Franc 1980: Elementi slov. moderne književnosti, Pomur. založba.
 Vrečko, Janez 1984: Kosovelov eksperiment: fantastičnost, realnost, materiali, Sodobnost 11.
 — 1985: Kosovel med Integrali in Konsi, Sodobnost 1.
 — 1986: Srečko Kosovel in konstruktivizem, SSJKL XXII.
 Hladnik, Miran 1987: Srečko Kosovel, Kons. 5., Jezik in slovstvo 112.
 Poniž, Denis 1978: Antologija konkretne in vizualne lirike, Kondor.
 Saksida, Igor 1988: Interpretacije Pesmi št. X, Konsa 5.. Sodobnost 3.
 Grosman, Meta 1989: Bralec in književnost, DZS Ljubljana.
 Kos, Janko 1991: Aktualna vprašanja knjiž. pouka IV, Prosv. delavec, 8. 4.
 Krakar-Vogel, Boža 1991: Skice za književno didaktiko, Ljubljana.
 Interpretacije učencev 1989–1991.

Marjan Štrancar
 Nova Gorica